

Komisyon Episkopal Nasyonal Jistis ak Lapè
Commission Episcopale Nationale Justice et Paix

Secrétariat national

BP 1572

Port-au-Prince Haïti 6110

Tel / Fax 222 78 99

justicepaixha@yahoo.com

jilap.national@forumcitoyen.org.ht

www.forumcitoyen.org.ht/jilap

Port-au-Prince, 25 avril 2006

Premye evalyasyon jounen vòt 21 avril 2006

Komisyon Jistis ak Lapè salye pèp Ayisyen an ki te patisipe nan dezyèm tou eleksyon 2006 la pou chwazi yon palman (depite ak senatè) k ap fòme Pouvwa lejislatif nan peyi a pou ane k ap vini yo.

Men ki sa k atire atansyon n nan dezyèm tou eleksyon sa a :

1. **Pèp la pa t al vote an mas**, jan l te fè sa jou ki 7 fevriye 2006 la. Anpil pawòl gen tan pale sou sa. Anpil analiz fèt. Selon sa n tande :
 - Plizyè rezon genyen awè ak fason sitwayen ak sitwayèn yo wè Leta a ak enpòtans divès otorite yo.
 - Rezon yo genyen rapò ak movèz eksperyans moun yo te fè nan ane ki sòt pase yo ak diferan palman ki te la yo, e ki pa t regle anpil bagay serye.
 - Gen yon gwo kesyon mank konfyans ki vin enstale parapò ak politisyen e otorite Leta yo.
 - Rezon yo genyen rapò ak yon tranzisyon ki dire twòp e ki fè tout moun fatige ; pati politik yo tou sanble pa gen souf ankò.
 - Rezon yo genyen awè ak pakèt desepsyon KEP la te bay jou ki 7 fevriye 2006 la : toutan yo t ap ranvwaye jou eleksyon an, epi, lè l te fèt, moun yo te blije mache anpil, plis toujou, yo te fè yo tann plizyè èd tan, epi anyen pa t sanble prepare pou akeyi moun yo.
 - Anpil peyizan ak ti kòmèsan te blije chwazi ant aktivite yo ki pèmèt yo viv ak yon vòt yo pa konnen ki sa l ap pote pou yo.

Men jou ki 7 fevriye a, popilasyon an te montre li kapab, depi l konnen epi kwè nan sa l ap defann.

2. Jou ki 21 avril 2006 la te diferan. Wi, **KEP la te fè kèk jefò pou prepare jounen an pi byen. Nou fè l konpliman pou sa.** BV yo te louvri alè. Te gen pi bon limyè. Pwosedi pou

louvre BV yo te vin pi senp, yo pa t pran pakèt tan pou yo fèt. KEP la te mete plizyè ajan elektoral pou akeyi sitwayen ak sitwayèn yo nan sant vòt yo. Yo te vle bay rejis elektoral la plis enpòtans pou konbat magouy. Tout sa se pwogrè ki fèt pou òganize pi bon eleksyon.

3. Epoutan, **pa t gen gwo chanjman nan sistèm eleksyon an menm.** Si sistèm nan te fonksyone, eske pi gwo rezon an se pa paske moun yo pa t vin vote an mas ?

- **Apa kèk kote, yo pa t revize lis elektoral yo.** Plizyè non te toujou manke ladan l. Se nan dènye moman sèlman moun yo te kapab konsilte yo. Anpil temwayaj vin jwenn nou ki sòti nan tout peyi a e ki tonbe dakò sou pwèn sa a : plizyè moun te vin gade, men yo te dekouraje lè yo pa t jwenn non yo, epi yo te retounen lakay yo.
- Nan Fondenèg, yo fè n konnen, anviwon 400 moun te toujou sou yon lòt lis, paske kat yo te fèt sou Ti Twou de Nip.
- **Sistèm ijans pou ede sitwayen yo pa t fonksyone.** Lavèy eleksyon, KEP la te bay 5 nimewo telefòn pou ede moun yo nan ka ijans. Bò 9 :30 nan maten, youn nan nimewo sa yo pa t ko fonksyone. Sa sete pou kapital la. E moun nan pwovens ?
- Nan yon sant vòt, lè yo fè KEP la konnen difikilte ki te genyen ak lis elektoral sa yo, yo reponn yo : « Pa okipe yo ».
- Sekrè vòt la pa t garanti pi plis pase nan eleksyon anvan an.

Chak moun ki pa t ka vote poutèt move oganizasyon eleksyon an, se yon vyolasyon dwa politik sitwayen sila a.

Laprès deja pale sou pi gwo iregilarite ki te genyen, epi obsèvatè ak temwayaj yo konfime yo. Konsa, te gen pwoblèm nan Site Solèy – Bildin 2004, Gran Salin kote yon moun mouri, nan Liyankou (Verèt) ak sant Savanèt (Sant).

4. Nou poze tèt nou **kesyon sou mega sant yo.** Yon sant vòt mande bon òganizasyon, yon bèl espas ak yon bon jesyon.

- De (2) ou twa (3) BV nan yon sèl ti sal klas pa bay espas nesèsè pou fè yon bon travay.
- Wit mil (8000) non moun (se sa 20 BV bay) ki afiche youn dèyè lòt sou yon bout mi pa pèmèt moun yo verifye fasilman nan ki BV pou y ale. Si lis yo pa t chanje depi 7 fevriye, pou ki sa yo t ap tann 2 jou anvan vòt 21 avril la pou yo afiche yo ?

Yon mega sant egzije plis moun pou ede sitwayen yo jwenn direksyon ; pa dwe gen fay nan lis elektoral yo ; jeran sant yo dwe gen kapasite pou kominike fasil ak otorite yo si yo pa gen dwa pran kèk desizyon yo menm.

Mega sant yo fè reyalite elektoral la vin pi lwen senp sitwayen an. Dwe gen pi bon motivasyon ak pi bon akèy. Si enpòtans eleksyon an pa vin pi klè, epi si gen kèk move eksperyans, li kab dekouraje moun pi fasil.

5. Plizyè kote genyen zak magouy ki t ap fèt ; kèk moun eseye vote plizyè fwa. An jeneral reskonsab yo fè sa yo te dwe fè. Sa boulvèse n anpil lè n tandè genyen **kandida menm ki mele nan magouy**, nan zak vyolans ak mank tolerans. Men kèk egzanp yo te fè n konnen :

- Nan Depatman Nò, Akil di Nò – Labriyè : yon kandida òganize yon atak kont yon lòt kandida ki t ap mennen moun nan machin pou al vote.

- Nan depatman Sid : Aken – Ti Koma : yon kandida antre nan divès BV pou fè dezòd.
- Nan Gonayiv, te gen gwo rafal zam nan nwit anvan eleksyon an ; epi yon machann mouri ak bal nan maten an.
- Nan Liyankou (Verèt) ak plizyè lòt kote, patizan Latibonit Annaksyon t ap fè gwo presyon sou votan yo.
- Nan Pòtapiman (sant Giyòm), sipèvizè sant la te blije kanpe vòt la poutèt magouy manm BV yo. Patizan kandida OPL la bat li ak kwòs fizi ak baton. Yon kandida majistra te ansanm ak yo. Sipèvizè sa a blije mawon apre ensidan an.
- Plizyè kote patizan kandida yo te vle plen bwat yo. Kèk kote yo fè presyon sou votan yo (tankou Jakmèl nan ekòl nasyonal Kalimèt) ; kèk kote yo te gen zam (tankou Okay – Tòbèk).
- Savanèt nan Plato Santral, lese frappe ant kandida Konba ak OPL fè yo anile eleksyon an.

Nou andwa mande : ki reskonsablite pati politik yo ak kandida yo anvè manm yo ak kandida yo ? Ki enpòtans yo bay pwòp angajman yo te pran yo pou fè eleksyon kòrèk ? Ki sa kandida sa yo ap defann si yo ta rive genyen eleksyon an ?

6. **Fòmasyon moun ak motivasyon moun sou wòl enstitisyon demokratik nan peyi a toujou manke.** Okenn enstans pa t fè jefò pou ede popilasyon an konprann pi byen enpòtans eleksyon 21 avril 2006 yo. Nan sans sa a, nou regrèt okazyon sa a ki pèdi pou pèmèt demokrasi pran plis rasin nan kilti politik peyi a. An menm tan, nou tande pakèt lajan ki depanse pou fòmasyon ak edikasyon sivik te kapab fèt.
7. **Kèk konklizyon ak rekòmandasyon :**
 - a. **Menm si gen pwogrè ki te fèt nan jan eleksyon an te prepare, nou pa t wè chanjman ki touche nannan òganizasyon an, ki se lis elektoral yo pou chak BV.**
 - b. **Nou regrèt yon chans ki pèdi pou fè popilasyon an patisipe pi plis pou konstwi enstitisyon demokratik nan peyi a.**
 - c. **Megasant yo pa efikas ditou, yo pa pèmèt pi gwo patisipasyon popilasyon an. KEP la dwe fikse konbyen BV ki kapab genyen anndan yon sèl sant.**
 - d. **Lè n wè difikilte reyèl moun ki pa konn li ak ekri yo genyen pou kab patisipe nan eleksyon, nou mande KEP la ankò yon fwa pou l konsidere ka yo anvan nou antre nan eleksyon pou kolektivite teritoryal yo.**
 - e. **KEP dwe pran sanksyon kont tout kandida sa yo ki mele yon fason dirèk nan magouy, dezòd ak presyon.**

Pou Komite Direktè Nasyonal la.